

Н. О. Сімченко,
к. е. н., доцент, Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут"

СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ: КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ

Запропоновано концептуально-логічне обґрунтування розробки наукової концепції формування соціально-орієнтованих систем управління підприємствами. Розроблено концептуальну модель формування соціально орієнтованої системи управління підприємством як такої, що спрямована на забезпечення сталого розвитку підприємства шляхом налагодження соціально відповідальних відносин підприємства із зацікавленими в його діяльності групами.

The conceptual logical foundation of development scientific conception of social-oriented management system is discussed in this work. The conceptual model of forming of social-oriented management system is proposed by author. This conceptual model is devoted to sustainable development of organizations by adjusting of social-responsible relations with the stakeholders.

Ключові слова: система управління, соціально орієнтована система управління, соціальна відповідальність.

Key words: system of management, socia-oriented management system, social responsibility.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Орієнтація цивілізаційного суспільства на реалізацію цінностей сталого розвитку актуалізує необхідність розбудови в Україні засад соціально орієнтованого управління економічними процесами на різних економічних рівнях. Визначені імперативи сталого розвитку базуються на ідеї гармонізації інтересів підприємства з іншими суб'єктами шляхом дотримання норм економічної, соціальної, правової, екологічної відповідальності, що утворює базис соціально орієнтованого управління.

Актуалізація питань соціально орієнтованого управління підприємствами вимагає формування відповідних систем управління, які забезпечували б досягнення економічної ефективності результатів діяльності підприємства за умов збереження стабільності суспільних та культурних систем, зменшення руйнівного впливу на навколишнє середовище, скорочення кількості конфліктів у суспільстві.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМИ

На теперішній час у науковій літературі розглядається широкий спектр питань розвитку підходів до управлін-

ня соціальною діяльністю підприємств крізь призму соціальної відповідальності. Цій проблемі присвячені наукові розробки відомих зарубіжних вчених: М. Ван Марревійка [1], М. Веласкеса [2], Д. Віндзора [3], А. Керолла [4], М. Шварца [5], Р. Штойера [6] та інших. Значний внесок у розв'язання цієї проблеми зробили українські та російські економісти: Ю. Благов [7], І. Булеєв [8], А. Куліш [9], О. Лазоренко [10] та інші.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць і публікацій щодо різних аспектів соціально відповідального управління як концептуальної складової сталого розвитку підприємств, багато питань саме з концептуалізації засад формування соціально орієнтованих систем управління діяльністю підприємств залишаються неопрацьованими. До того ж представлений у вітчизняній науці управління теоретико-концептуальний базис соціальної відповідальності бізнесу здебільшого заснований на іноземному досвіді, що значно обмежує розвиток науково-методичного забезпечення соціально орієнтованого управління діяльністю вітчизняних підприємств.

Метою дослідження є розробка та обґрунтування концептуального бази-

су формування соціально орієнтованих систем управління підприємствами.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під концепцією в науці розуміється "сукупність абстрактних об'єктів, які перебувають один з одним у закономірних зв'язках. В якості таких можуть бути принципи та прийоми; напрями та закономірності; фактори і функції; сутнісні характеристики та цілі; етапи і технології; засоби і методи; моделі й періодизації та ін." [11].

В управлінні поняття "концепція" можна використовувати, по-перше, як систему поглядів, певний спосіб розуміння, досягнення цілей і задач підприємства; по-друге, як сукупність узагальнених положень або систему поглядів на розуміння сутності, змісту, методики і організації управлінського процесу, а також особливостей діяльності менеджерів та персоналу в ході його здійснення [12].

Під концепцією формування соціально орієнтованих систем управління підприємствами будемо розуміти систему теоретико-методологічних положень як сукупність принципів, методів, технологій соціально-орієнтованого управління підприємством шляхом здійснення цілеспрямованого соціального впливу на соціально-економічні відносини підприємства із зацікавленими в його діяльності групами — персоналом, інвесторами, власниками, державою, стратегічними партнерами. З урахуванням вищевикладеного авторська концепція формування соціально-орієнтованих систем управління підприємствами має таку структуру (рис. 1): передумови формування концепції; ключові ідеї дослідження; базові положення концепції.

1. Передумови формування концепції.

Об'єктивними передумовами активізації процесів соціалізації управління в забезпеченні сталості підприємства як складного соціально-економічного утворення можна вважати такі:

— глобалізація економіки та її неоднозначний вплив на розвиток людських ресурсів, що зумовлює безпрецедентну появу стратегічних викликів та соціальних загроз для різних прошарків населення, посилення процесів соціальної стратифікації;

— розвиток нової економіки, яка характеризується розбудовою інформаційного суспільства та інтелектуальної економіки шляхом створення потужного інформаційно-комунікаційного сектора, ефективності систем здоров'я та освіти, розвиненості банківського та фінансового секторів;

— зростання соціальної відповідальності бізнесу, що пов'язано з необхідністю максимізації з боку підприємства позитивного впливу на суспільство; розбудову громадянського суспільства; сприяння реалізації засад державно-приватного партнерства;

— зростання значимості інновацій у соціально-економічному розвитку підприємств, що актуалізує розвиток інноваційної праці в системі управління підприємством в забезпеченні його довгострокової конкурентоспроможності;

— посилення значимості інтелектуалізації виробництва, що супроводжується зміною усталених поглядів у напрямі підвищення цінності людського капіталу підприємств;

— підвищення ролі освіти та безперервного навчання персоналу, розвитку компетенцій різних категорій фахівців у забезпеченні їх конкурентоспроможності на ринку праці;

— загострення проблем соціального захисту працівників на тлі зростання рівня безробіття в країні, бідності, соціальної нерівності;

— зростання значимості екологізації управління підприємствами, що зумовлює необхідність інтеграції заходів з охорони навколишнього природного середовища у стратегію сталого соціально орієнтованого розвитку підприємства.

З урахуванням окреслених тенденцій імперативом розвитку управлінської науки є її орієнтація на вирішення актуальних соціо екологічних та соціо економічних проблем розвитку суспільства, розширення соціальної відповідальності суб'єктів господарської діяльності, розвиток демократичних інститутів у напрямі соціально-інноваційного забезпечення підвищення конкурентоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі.

Нормативно-правові передумови.

Процеси соціалізації економічних відносин в Україні регулюються відповідними нормативно-правовими документами, найважливішими з яких є:

— Модельний закон про соціальне партнерство від 16.11.2006 (Міжнародний документ);

— Закон України "Про соціальні послуги" від 19.06.2003 № 966-IV;

— Указ Президента "Про розвиток соціального діалогу в Україні" України від 29.12.2005 № 1871/2005;

— Наказ Міністру України від 25.01.2010 № 47/7 "Про затвердження річного плану заходів Міністерства юстиції України щодо реалізації у 2010 році Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства" та ін.

Науково-методичні передумови формування концепції є такі наукові теорії та концептуальні положення:

— загальна теорія систем (І. Блауберг, Е. Юдін, М. Сетров, А. Усмов, П. Українцев, В. Франчук та ін.);

— ноосферна концепція про закономірності управління природно-історичними процесами в інтересах людства В.І. Вернадського;

— теорія біосоціальної організації людського суспільства Н. Реймерса;

— парадигмальні особливості сталого розвитку (Г. Дейлі, М.Згуровський, А. Гвішіані та ін.);

— теорія інноваційного розвитку (Й. Шумпетер, М. Туган-Барановський, С. Глазьев та ін.);

— концепція соціальних інститутів (Т. Веблен, Г. Спенсер, Дж. Ландберг);

— концепція ключових компетенцій організації (Е. Пенроуз, Б.Вернефелт, Р. Грант, М. Петераф та ін.);

— концепція компетенцій персоналу (Д. Хаймс, Дж. Равен, В. Байденко, Г. Селевко, А. Субетто та ін.);

— концепція корпоративної со-

Рис. 1. Концептуально-логічне обґрунтування розробки наукової концепції

ціальної відповідальності (А. Керолл, Д.Віндзор, Р. Штойер, М. Ван Марревік та ін.);

— інтегративно-розвивальний підхід (Г. Абросімов, Б. Гаранович, В. Панфілов, А. Семушкіна та ін.);

— синергетичні моделі самоорганізації І.Пригожина, І.Стенжерса та ін.

2. Ключовими ідеями, покладеними в основу авторської концепції, є такі:

— спрямованість соціально орієнтованих систем управління на забезпечення сталого розвитку підприємств;

— організаційне проектування соціально орієнтованих систем управління на засадах принципів соціально-відповідального управління;

— імперативність компетенційного підходу у розвитку соціально орієнтованих систем управління підприємствами;

— використання ефективних технологій управління людськими ресурсами в забезпеченні соціальної орієнтації систем управління підприємствами;

— формування механізмів розвитку соціально орієнтованого управління підприємствами крізь призму соціально-інституціональної парадигми з точки зору виділення та аналізу внутрішніх соціальних інститутів.

3. Базові положення концепції.

Вищевикладене дозволяє нам запропонувати концептуальну модель формування соціально орієнтованих систем управління підприємствами (рис. 2).

В основу запропонованої концептуальної моделі покладені наступні положення.

1. Формування соціально орієнтованої системи управління підприємствами спрямоване на забезпечення сталого розвитку підприємства. У зв'язку з цим стратегічною ціллю формування соціально-орієнтованої системи управління є забезпечення сталого розвитку підприємства, що передбачає несуперечливість соціальних, економічних, екологічних, виробничих, інноваційних цілей його діяльності. Реалізація зазначених цілей

2. Реалізація цілей соціально оріє-

нтованої системи управління підприємством має здійснюватися на основі принципів соціально-відповідального управління. До таких принципів нами віднесено загальносистемні принципи; принципи соціальної орієнтованості, принципи сталого розвитку.

3. Необхідність узгодження соціо-еколого-економічних протиріч у діяльності підприємства шляхом застосування функціонального та структурного підходів до формування соціально орієнтованої системи управління підприємством. У рамках функціонального блоку нами виділено ключові підсистеми управління підприємством, серед яких функції із забезпечення соціальної орієнтації системи управління покладені на підсистему управління соціально відповідальною діяльністю; підсистему управління персоналом; підсистему управління соціальним розвитком.

4. Соціально орієнтована система управління підприємством сприяє забезпеченню цілей сталого розвитку через розвиток відносин соціально відповідального управління, в основу яких покладені принципи соціальної відповідальності. З огляду на це методологічну основу розробки концепції, що відбиває особливості авторської позиції, становить концепція соціальної відповідальності.

5. Соціально-відповідальне управління діяльністю підприємства пов'язане з необхідністю максимізації з боку підприємства позитивного впливу на суспільство через реалізацію стратегії взаємодії із зацікавленими сторонами. Одним із сучасних підходів до реалізації такої стратегії є формування стратегічних взаємовідносин із зацікавленими сторонами на основі розвитку стійких конкурентних переваг, що спираються на компетенції підприємства. Головним критерієм значимості компетенцій є їхня здатність впливати на конкурентні переваги підприємства в забезпеченні його сталого розвитку.

6. Формування соціально орієнтованої системи управління підприємством здійснюється із застосуванням комплексу управлінських техно-

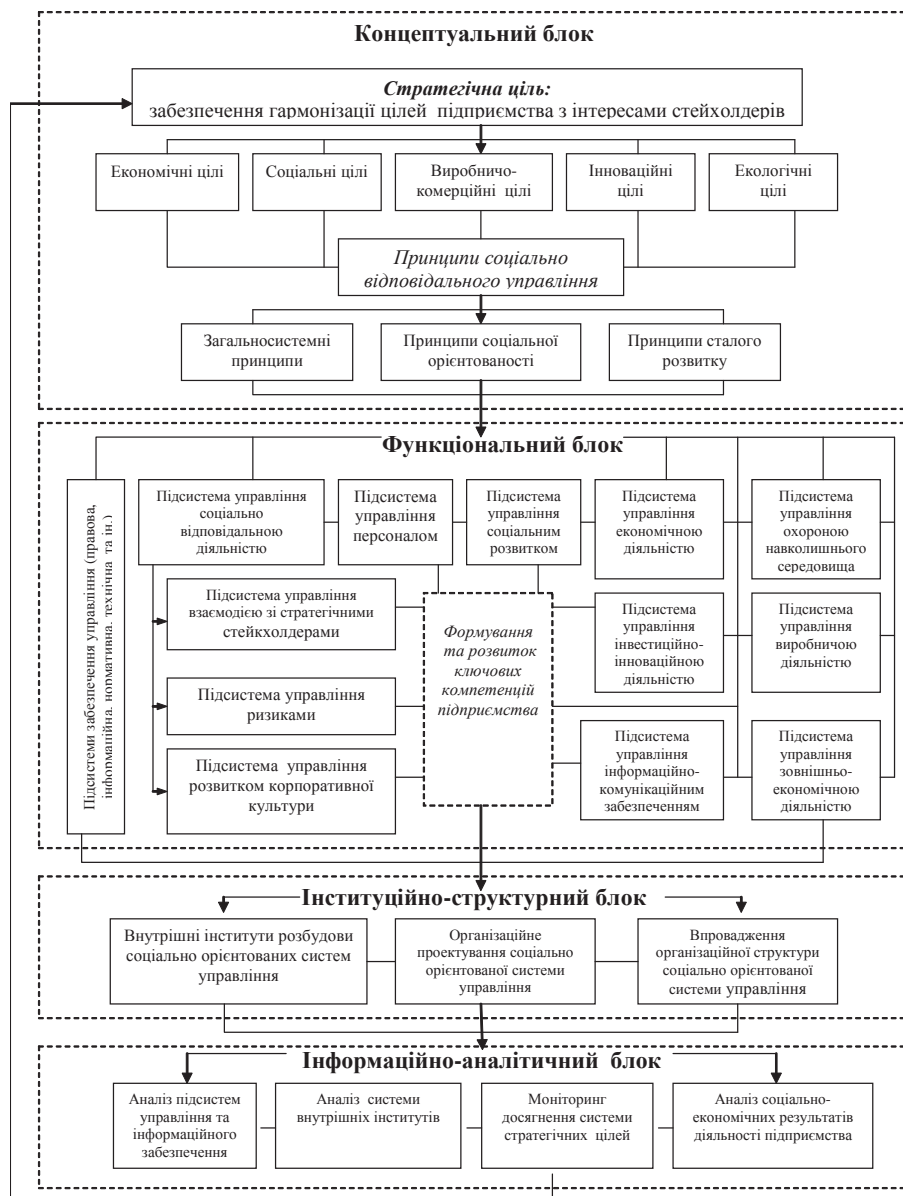

Рис. 2. Концептуальна модель формування соціально орієнтованої системи управління підприємством

логій, спрямованих на підвищення соціально-економічної результативності управління в цілому. Ключову роль серед управлінських технологій відіграють HR-технології, які орієнтовані на розвиток системи компетенцій персоналу підприємства та їх реалізацію в підвищенні конкурентоспроможності підприємства. Застосування компетенційного підходу до соціально відповідального управління діяльністю підприємства створює підґрунтя для збільшення ефективності управлінського впливу з боку підприємства на процеси урегулювання ірраціональних міжсистемних взаємодій із зацікавленими сторонами та сприяє підвищенню ефективності діяльності персоналу.

7. Досягнення цілей соціально орієнтованого управління підприємством вимагає розвиненості інституціонального середовища через формування системи інститутів, яка сприяла б налагодженню ефективних соціально-економічних відносин зі споживачами,

конкурентами, бізнес-партнерами, місцевими громадами, державою. До найбільш впливових внутрішніх інститутів нами віднесено інститут корпоративної культури, інститут корпоративного пенсійного забезпечення, інститут соціальних інвестицій та соціальних комунікацій, інститут соціального діалогу.

ВИСНОВКИ

Фундаментальний аналіз специфіки управління підприємствами в контексті імперативів сталого розвитку засвідчив про необхідність посилення соціально відповідальної діяльності підприємств, що уможливується шляхом формування відповідних соціально орієнтованих систем управління підприємствами.

У статті запропоновано концептуально-логічне обґрунтування розробки наукової концепції формування соціально орієнтованих систем управління підприємствами. Основу концепції складає розуміння соціально орієнто-

ваної системи управління як такої, що спрямована на забезпечення сталого розвитку підприємства шляхом налагодження соціально відповідальних відносин підприємства із зацікавленими в його діяльності групами та імплементується через сукупність внутрішніх інститутів.

Представлено концептуальну модель формування соціально-орієнтованої системи управління підприємством. Основні положення викладеної концепції охоплюють ключові аспекти формування соціально-орієнтованих систем управління підприємствами і є теоретичною основою для розробки теоретико-методологічного базису соціально-орієнтованого управління підприємствами.

Література:

1. Van Marrewijk M. Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: between Agency and Communion // *Journal of Business Ethics*. — 2003. — Vol. 44. № 2/3. — P. 95—105.
2. Velasquez M. Debating corporate moral responsibility // *Business Ethics Quarterly*. — 2003. — № 13(4). — P. 531—562.
3. Windsor D. The Future of Corporate Social Responsibility // *The International Journal of Organizational Analysis*. — 2001. — Vol. 9. № 3. — P. 225—256.
4. Carroll A.B. Corporate social responsibility: Evolution of definitional construct // *Business and Society*. — 1999. — № 38 (3). — P. 268—295.
5. Schwartz M.S., Carroll A.B. Corporate social responsibility: A three-domain approach // *Business Ethics Quarterly*. — 2003. — № 13(4). — P. 503—530.
6. Steurer R., Langer M., Konrad A., Martinuzzi A. Corporations, Stakeholders and Sustainable Development I: A Theoretical Exploration of Business-Society Relations // *Journal of Business Ethics*. — 2005. — Vol. 61. — № 3. — P. 263—281.
7. Благоев Ю.Е. Генезис концепции корпоративной социальной ответственности // *Вестник Санкт-Петербургского университета*. — 2006. — № 2.
8. Булеев И.П. Социальная ответственность бизнеса: теория и практика. / И. П. Булеев, Н. Е. Брюховецкая, Е. В. Черных; НАН Украины, Ин-т экономики и права. — Донецк: ДонУЭП, 2008. — 136 с.
9. Куліш А. Соціальна відповідальність бізнесу в банківській сфері у запитаннях і відповідях. — К., 2008. — 80 с.
10. Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: експертна думка: зб. ст. та рек. / Під заг. ред. О. Лазоренко. — К.: Stylos, 2007. — 151 с.
11. Новиков А.М. Методология науки. — М.: Эгвес, 2002.
12. Проблемы экономики и управления предприятиями, отраслями, комплексами: монография / А.В. Акишева, Е.В. Богдалова, Н.В. Городнова и др. / Под общ. ред. С.С. Чернова. Книга 4. — Новосибирск: ЦРНС — Изд-во "СИБПРИНТ", 2008. — С. 191—218.

Стаття надійшла до редакції 22.06.2010 р.